
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ірина Когут, Сергій Применко

Резюме. Целью исследования — повышение уровня социальной интеграции атлетов Специальных Олимпиад путем определения уровня осведомленности украинского общества о проблемах лиц с отклонениями умственного развития. Для написания статьи использовались материалы исследований, проведенных в медицинском колледже им. Гаврося, Киевском национальном университете им. Шевченко и Национальном университете физического воспитания та спорта Украины. Рассматриваются основные аспекты социальной интеграции лиц с нарушением интеллекта, с учетом социально-экономического состояния в Украине. Определены основные проблемы, с которыми сталкиваются спортсмены Специальных Олимпиад при социальной интеграции, а также отношение украинского общества к социальной интеграции лиц с нарушениями интеллекта.

Ключевые слова: социальная интеграция, социализация, отклонения умственного развития, Специальная Олимпиада.

Summary. The purpose of research is to improve the social integration of Special Olympics athletes by determining the level of awareness of the Ukrainian society about the problems of people with disabilities mental development. For writing materials used in medical research conducted by College. Le Havre, Kyiv National University is the National University of Physical Education is the Sport. The basic aspects of social inclusion of people with intellectual disabilities, to the socio-economic situation in Ukraine. The main problems that Special Olympics athletes at social integration, as well as determined the ratio of the Ukrainian society to the social inclusion of people with intellectual disabilities.

Key words: social integration, socialization, deviation mentally, Special Olympics.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно зі статистикою Спеціальної Олімпіади України, в нашій державі нараховується понад півмільйона осіб, які мають відхилення розумового розвитку, що відповідно становить 2–3 % населення країни. Такі значні показники потребують негайного переосмислення соціальної політики в державі та пошуку найбільш ефективних шляхів залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку до суспільного життя [2, 7].

Саме тому в різних наукових напрямках, таких, як соціологія, педагогіка, психологія, філософія, все більше уваги приділяється проблемам осіб із особливими потребами. Фахівцями розпочато інтенсивний пошук шляхів удосконалення соціальної інтеграції осіб із вадами розвитку [4–6 та ін.].

Останніми роками відбувається інтенсивне вивчення окремих аспектів соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку: теоретико-

методологічні аспекти соціальної роботи досліджували Л. Гончар, А. Капська, Р. Кравченко, І. Мигович, А. Самсонок; ефективність соціалізації шляхом професійного та спеціально-організованого з'ясування Е. Ярська-Смірнова, А. Кан, Н. Бубеєв; можливості створення психолого-педагогічних умов для корегувального впливу на розвиток дітей зазначеної категорії визначали М. Матвеева, К. Мілютіна, В. Піскун, В. Синьова, В. Сорочинська; моделі соціальної реабілітації характеризували І. Антонюк, В. Ляшенко, В. Мартинюк; питання підготовки фахівців розглядали В. Золотоверх, В. Сидорова, С. Трикоз, К. Хопкінса та ін.

Проте недостатньо дослідженою залишається проблема включення осіб із відхиленнями розумового розвитку в соціум шляхом їх активного залучення до занять фізичною культурою, особливо в українському суспільстві й визначає актуальність дослідження.

Мета дослідження — підвищення рівня соціальної інтеграції атлетів Спеціальних Олімпіад шляхом визначення рівня обізнаності українського суспільства щодо проблем осіб із відхиленнями розумового розвитку.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет; соціологічні; порівняння, аналіз та синтез; методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогодні спостерігається тенденція до збільшення кількості осіб, що мають нервово-соматичні, сенсорні захворювання й відхилення у психічному й фізичному розвитку. Це пов'язане із впливом на організм людини різних факторів ризику як спадкових, так і навколишнього середовища [1, 7].

Дослідження останніх років свідчать про те, що не тільки в нашій країні, але й за кордоном постійно зростає кількість осіб із відхиленнями розумового розвитку. Як відзначає В. А. Доскин, «серед порушень у стані здоров'я дітей, які призводять до побутових обмежень, 20,5 % становлять відхилення розумового розвитку». При цьому кількість дітей із тяжкими формами психофізичних порушень збільшується незначно, приріст осіб із відхиленнями розумового розвитку відбувається за рахунок зростання кількості дітей з легким ступенем розумової відсталості й з так званими прикордонними формами дизонтогенезу, переважну більшість яких складають діти із затримкою психічного розвитку.

Сучасні соціально-економічні й політичні умови в Україні негативно позначаються на здоров'ї суспільства. Проведені дослідження з вивчення стану здоров'я українських громадян вказують на збільшення кількості осіб із вадами розвитку, що ставить перед необхідністю державу й соціальні інститути шукати ефективні шляхи вирішення медичних, соціально-гуманістичних і психолого-педагогічних проблем цих осіб, переорієнтувати освітні цілі й завдання, розробляти й впроваджувати варіативні форми виховання й навчання осіб із різними відхиленнями в розвитку [2, 5, 7 та ін.].

З метою визначення особливостей інтеграції осіб з відхиленнями розумового розвитку в українському суспільстві було проведено дослідження, в якому взяли участь представники Національного університету фізичного виховання і спорту України (15 студентів, 11 магістрантів, 11 аспірантів), медичного коледжу імені Гаврося (48) та Київського національного університету імені Шевченка (27), загалом 112 осіб.

У результаті проведених досліджень виявлено, що кожен респондент мав певні контакти з особами, які мають відхилення розумового розвитку. Значна частина опитаних (68 %) зустрічала їх на вулиці та в інших громадських місцях, а більше 25 % особисто знайомі з такими особами та активно беруть участь у їх соціальній інтеграції.

Також було виявлено, що жоден із респондентів не має родичів серед осіб з відхиленнями розумового розвитку. Такі результати можна пояснити тим, що респонденти свідомо приховують інформацію, остерігаючись будь-яких негативних проявів від суспільства.

Подальші дослідження були спрямовані на визначення умов, в яких мають проживати особи з відхиленнями розумового розвитку (рис. 1). Виявлено, що українське суспільство вважає за необхідним проживання осіб із відхиленнями розумового розвитку разом із сім'єю. Така ж тенденція спостерігається у Бразилії, де збереглися міцні сімейні традиції і відчувається вагомий вплив родини на формування особистості.

Однак в Україні виявлено один із найвищих показників щодо проживання таких осіб у спеціальних закладах, ізольовано від суспільства. Можливо, це пов'язано з тим, що реальний соціально-економічний стан українських родин примушує їх до цього кроку. Зокрема, для сімей із низькими статками вартість утримувати члена сім'ї з відхиленнями розумового розвитку і залишати його вдома є непомірно високою. Зазвичай, єдиною альтернативою для цих сімей є передача цієї особи до спеціалізованого закладу з метою, щоб усі члени родини могли працювати.

Варто зазначити, що в США показник проживання осіб із відхиленнями розумового розвитку в сім'ї — найнижчий. Американці вважають, що проживання разом із сім'єю не дасть змоги та-

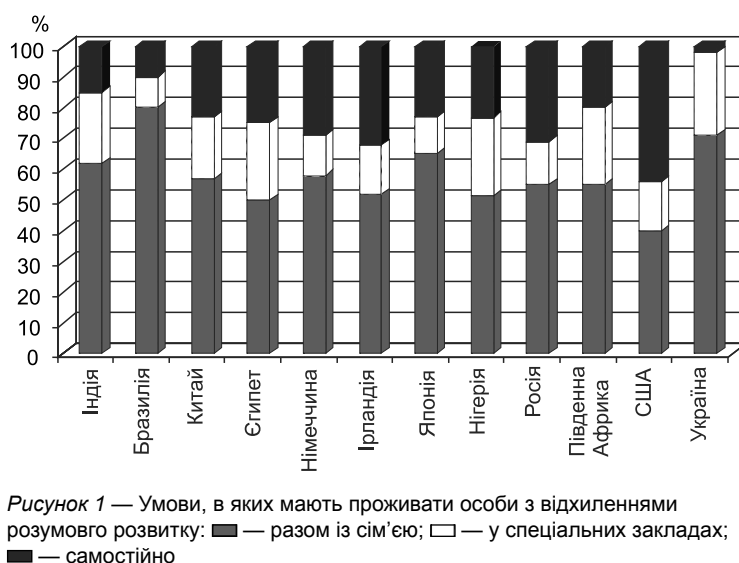

Рисунок 1 — Умови, в яких мають проживати особи з відхиленнями розумового розвитку: ■ — разом із сім'єю; □ — у спеціальних закладах; ■ — самостійно

ким особам отримати суспільно корисні навички, які вони зможуть використовувати в повсякденному житті, виконуючи ту чи іншу роботу, тим самим роблячи значний вклад у розвиток американського суспільства. На їх думку, відсутність таких навичок згубно впливатиме на економічне становище країни. Проте інші економічно розвинені країни, такі, як Китай та Японія, дотримуються протилежної думки, що пов'язано зі сформованими стереотипами щодо можливостей осіб із відхиленням розумового розвитку.

Також варто відзначити, що для США самостійне проживання цього контингенту осіб є пріоритетним. Багато в чому таким показником сприяло виникнення Спеціальної Олімпіади, що в подальшому дало змогу подолати стереотипне відношення до таких осіб і, як наслідок, сформувати їх як повноцінних членів суспільства, незважаючи на наявність у них відхилень.

Подальші дослідження були спрямовані на визначення видів діяльності, в яких можуть себе реалізувати особи з відхиленнями розумового розвитку (рис. 2).

Виявлено, що найбільш придатною для людей з відхиленнями розумового розвитку українці вважають участь цих осіб у спеціально організованих семінарах. Прикладом такого заходу є реалізація волонтерської програми Спеціальних Олімпіад «Атлет-лідер» для осіб із особливими потребами. Проте 16 % респондентів вважають, що такі особи взагалі не повинні працювати. Висловлюючи одну з причин такого ставлення — відчуття дискомфорту здорових осіб при спільній діяльності з особами, які мають відхилення розумового розвитку. Водночас, 30 % респондентів вважають, що ці особи можуть продуктивно працювати під час виконання некваліфікованої (26 %) та навіть кваліфікованої (4 %) роботи. Аналогічна ситуація в таких країнах, як Японія, Ірландія та США, 55 % респондентів яких зазначають, що особи з відхиленням розумового розвитку можуть і мають працювати, виконуючи кваліфіковану та некваліфіковану роботу.

Подальші дослідження були спрямовані на визначення, яким чином мають отримувати освіту особи з відхиленнями розумового розвитку (рис. 3).

Виявлено, що Україна, як і більшість країн світу, дотримується думки, що такі особи мають отримувати освіту в спеціальних закладах.

Таке ставлення українців, перш за все, пов'язане з існуванням побоювань, що особи з

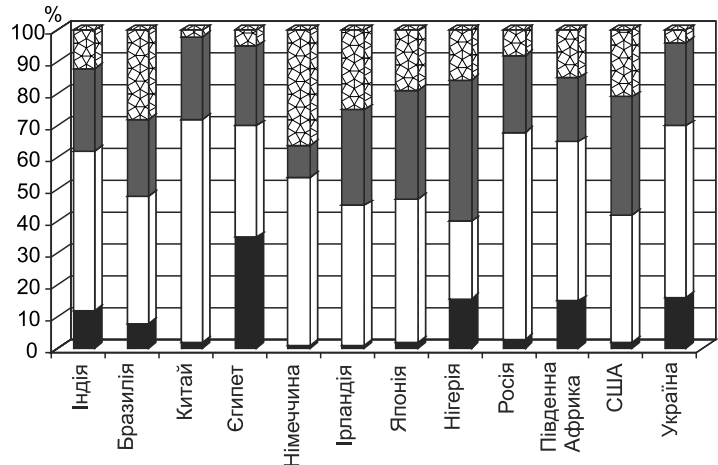

Рисунок 2 — Види діяльності, в яких можуть реалізувати себе особи з відхиленнями розумового розвитку: — виконувати кваліфіковану роботу; — виконувати некваліфіковану роботу; — брати участь у спеціально організованих семінарах; — не повинні працювати

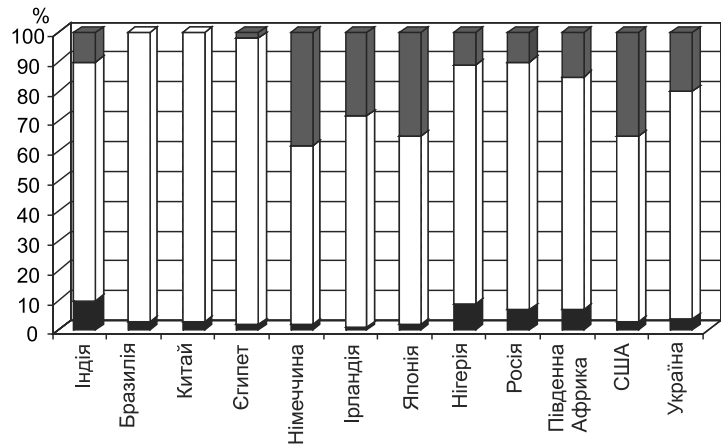

Рисунок 3 — Установи, де повинні отримувати освіту особи з відхиленнями розумового розвитку: — індивідуально дому; — у спеціальному закладі; — у звичайній школі

відхиленнями розумового розвитку будуть негативно впливати на навчальний процес при спільному навчанні. Однак економічно розвинені країни, зокрема США, Японія, Німеччина, не виключають можливості занять осіб із відхиленнями розумового розвитку у звичайній школі або спеціальному класі, що становить близько 40 % опитаних. Високі показники цього явища пояснюються рівнем матеріально-технічного забезпечення шкіл цих країн. Такі країни, як Бразилія, Китай та частково Єгипет, категорично виступають проти навчання осіб із відхиленнями розумового розвитку спільно зі здоровими дітьми в звичайній школі.

Подальші дослідження були спрямовані на визначення, до яких наслідків може призвести спільна праця осіб здорових та з відхиленнями розумового розвитку.

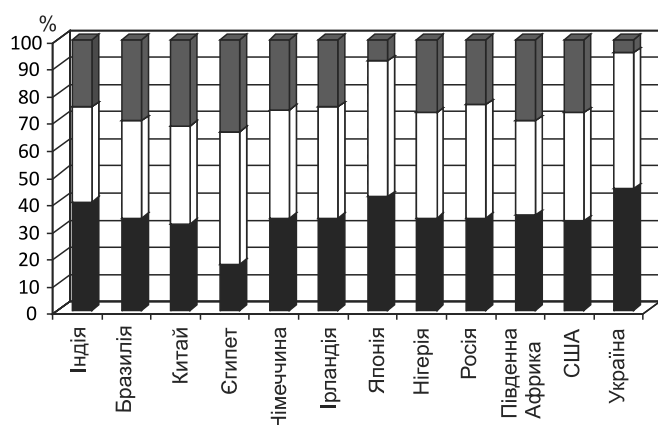

Рисунок 4 — Наслідки, до яких може призвести спільна праця з особами, які мають відхилення розумового розвитку: ■ — можливе створення негативного іміджу робочого місця; □ — виникнення небезпеки аварійних ситуацій; ■ — зниження продуктивності праці

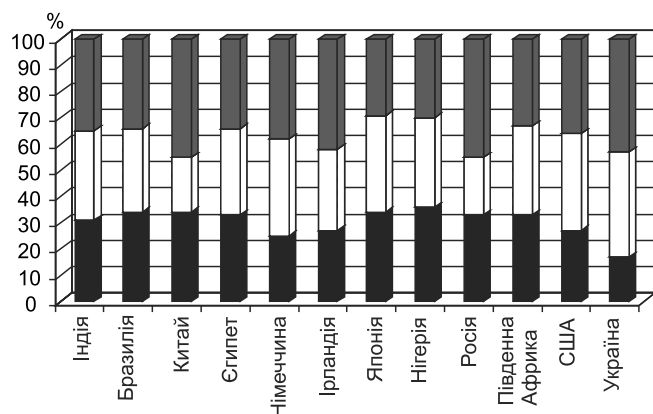

Рисунок 5 — Наслідки, до яких можуть призвести спільне навчання в загальноосвітній школі з дітьми, які мають відхилення розумового розвитку: ■ — проблеми з дисципліною; □ — проблеми з отримання повного обсягу знань; ■ — проблеми щодо безпеки учнів

У результаті проведених досліджень виявлено, що українське суспільство головною проблемою при спільній діяльності з особами, які мають відхилення розумового розвитку, зазначило виникнення небезпечних ситуацій на робочому місці.

Схожу тенденцію, окрім України, спостерігаємо в Єгипті та Японії. Такої ж думки дотримуються й інші респонденти (рис. 4). Окрім цього, виявлено, що спільна діяльність із особами, які мають відхилення розумового розвитку, призводить до зниження продуктивності праці всіх робітників. Виключення становить лише Єгипет, де спостерігаються відмінності в результатах, порівняно з іншими країнами. На думку єгиптян, окрім побоювань щодо можливих виникнень небезпечних ситуацій при спільній діяльності з особами, які мають відхилення розумового розвитку, особливе місце посідає проблема створення негативно-

го іміджу робочого місця. Цілком можливо, що такі показники пов'язані з тим, що Єгипет є туристичною країною і саме тому більшість громадян побоюються зниження іміджу країни і, як наслідок, зменшення кількості туристів.

За результатами проведених досліджень виявлено, що українське суспільство, не розділяє думки інших країн щодо створення негативно-го іміджу робочого місця при спільній діяльності з особами, які мають відхилення розумового розвитку. Можливо, це пов'язано з тим, що останнім часом все більше підприємців беруть на роботу осіб із особливими потребами, а такі дії відповідно підтримуються державою шляхом зменшення податків.

Подальші дослідження були спрямовані на визначення проблем, що можуть виникнути при спільному навчанні з особами, які мають відхилення розумового розвитку (рис. 5). Встановлено, що головною проблемою спільного навчання українських школярів, на думку респондентів, є порушення дисципліни під час навчального процесу, що призводитиме до зниження обсягу та якості отриманих знань учнями.

Українці, порівняно з іншими країнами, не так скептично відносяться до виникнення різноманітних ситуацій, які впливатимуть на безпеку учнів при спільному навчанні з дітьми, які мають відхилення розумового розвитку. Це з тим, що особи з відхиленнями розумового розвитку, які навчатимуться спільно зі здоровими, пройдуть відповідне обстеження, а їх відхилення не призведе до виникнення цієї проблеми.

При порівнянні отриманих даних з результатами Росії, виявлено, що росіяни більше уваги приділяють проблемі безпеки учнів, це пояснюється наслідками стереотипного ставлення до осіб з вадами розвитку, яке побутувало за часів СРСР. Проте росіяни значно менше уваги приділяють проблемі отримання повного обсягу знань. Цей показник є найнижчим серед представлених країн та пояснюється тим, що шкільна програма в Росії і так досить перевантажена, відповідно значна кількість інформації в подальшому не використовується.

Висновки:

1. Проведені дослідження дозволили виявити, що українське суспільство ще не готове до сприйняття осіб із відхиленнями розумового розвитку. У громадськості виникають побоювання, що інтеграція цих осіб може призвести до значної кількості негативних явищ.

2. Визначення наслідків негативного ставлення до осіб із відхиленнями розумового розвитку як бар'єру для інтеграції є необхідним кроком на шляху до вирішення цієї проблеми. В Україні майже половина опитаних все ще не розумі-

ють, що негативне ставлення суспільства до осіб із особливими потребами створює значні перешкоди для соціальної інтеграції цих людей.

3. Одним із ефективних шляхів підвищення рівня соціальної інтеграції людей із порушеннями розумового розвитку є заняття руховою активністю, зокрема залучення їх до тренувальних та змагальних занять за програмою Спеціальних Олімпіад.

4. Українській громадськості слід переглянути існуючі стереотипи щодо можливостей осіб із відхиленнями розумового розвитку і звернути увагу

на саму сутність людини як особистості, яка має такі ж самі права на гідне життя, незважаючи на свої обмежені можливості. Саме гуманізація суспільних відносин сприятиме вирішенню існуючих проблем представленої категорії осіб і, як наслідок, позитивно вплине на інтеграцію їх в українське суспільство.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективних напрямів інтеграції у суспільство спортсменів із відхиленнями розумового розвитку.

Література

1. Балашова В. Ф. Компетентность специалиста по адаптивной физической культуре: монография / В. Ф. Балашова. — М.: Сов. спорт, 2008. — 248 с.
2. Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів у міжнародному олімпійському русі / Ю. А. Бріскін. — Л.: Край, 2006. — 348 с.
3. Евсеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры: учеб. для вузов: в 2 т. / С. П. Евсеев. — М.: Сов. спорт, 2007. — Т. 2. Содержание и методика адаптивной физической культуры и характеристика ее основных видов. — 448 с.
4. Жданова М. Г. Понятие «интеграция» в исследовании социальных процессов / М. Г. Жданова // Медицина и образование в Сибири. — 2009. — № 1. — С. 7.
5. Жигунова Г. В. Проблема социальной интеграции детей с инвалидностью в современном российском обществе / Г. В. Жигунова // В мире науч. открытий. — 2010. — № 4—3. — С. 58—60.
6. Платонов Н. М. Подходы к определению сущности социальной работы / Платонова Н. М. // Учен. записки Санкт-Петербур. гос. ин-та психол. и соц. работы. — 2009. — Т. 12, № 2. — С. 85—90.
7. *Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту* / [С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.]. — К.: Асконіт, 2011. — 250 с.

References

1. Balashova V. F. Competence of a specialist in adaptive physical education: Monograph / V. F. Balashova. — Moscow: Soviet Sport, 2008. — 248 p.
2. Briskin Yu. A. Sport invalidiv have mizhnarodnomu olimpiyskomu rusi / Yu. A. Briskin. — Lviv: Edge, 2006. — 348 p.
3. Evseev S. P. Organization Theory and adaptive physical education: The textbook for high schools and colleges in 2 volumes. / S. P. Evseev. — Moscow: Soviet Sport, 2007. — Vol. 2. The content and methodology of adaptive physical culture and characterization of its core. — 448 p.
4. Zhdanova M. G. concept of «integration» in the study of social processes / M. G. Zhdanova // Health and Education in Siberia. — 2009. — № 1. — P. 7.
5. Zhigunova G. V. The problem of social integration of children with disabilities in contemporary Russian society / G. V. Zhigunova // In the world of scientific discoveries. — 2010. — № 4—3. — P. 58—60 p.
6. Platonov N. M. Approaches to the definition of social work / N. M. Platonov // Proceedings of the St. Petersburg state institute of psychology and social work. — 2009. — Vol. 12, № 2. — P. 85—90.
7. Historical, organizational and social aspects of sports for the disabled: teach. important among. for students. higher teach. universities nat. education and sport / [S. F. Matveev, Y. A. Briskin, I. A. Kohut et al.]. — K. Askonit, 2011. — 250 p.